

Айт намазына қатысты шарият үкімдері

Толыққанды талдау

Кіріспе

Айт сөзі қазақ тіліне арабтың العيد (әл-ғиид) сөзінен енген. العيد сөзі жыл сайын қайталанып келуші мейрам деген мағынаны білдіреді. Шарият жер бетіндегі бүкіл мұсылмандар үшін дәстүрлі екі ұлық мейрамды енгізген. **Біріншісі**, ауыз бекітілетін рамазан айы аяқталғанда шәууал айының бірінші жұлдызында, ал **екіншісі**, құрбандық шалынатын зұлхижжа айының оныншы жұлдызында жыл сайын қарсы алынады. **Әнас ибн Мәлик** (Аллаһ оған разы болсын):

«Аллаһтың елшісі ﷺ Мәдинаға қоныс аударғанда адамдар ермек қылатын екі күнді байқады. Ол ﷺ: «Бұл не қылған екі күн?», – деп сұрады. Олар: «Исламнан бұрын осы екі күнді ермек ететінбіз», – деді. Сонда Аллаһтың елшісі ﷺ: «Расында, Аллаһ сендер үшін ол екеуін олардан да жақсырақ болған құрбан айты мен ораза айтына айырбастады», – деді деген. [1]

Айт намазы

Ораза айты мен Құрбан айтының заңдылығы шариятқа негіздеуі себепті құлшылық саналады. Сондай-ақ шариғи мейрамдардың ерекшелігі – мейрам жамағатпен оқылатын арнайы намазбен басталады. Бұл намаз **айт намазы** деп аталады. **Әбу Са'ид әл-Худри** (Аллаһ оған разы болсын):

«Аллаһтың елшісі ﷺ Ораза айты мен Құрбан айты күндері намаз оқылатын жерге қарай шығатын. Ең әуелі намаздан бастайтын. Сосын орнынан тұрып, жүзін адамдарға қарататын. Адамдар сап құраған орындарында отыратын. Аллаһ елшісі ﷺ оларға уағыз, насихат айтып, әмірлерін бұйыратын», – деп айтқан. [2]

Айт намазының үкімі

Айт намазы шариятқа хижраның бірінші жылы енген. Біздің мәзһабта жұма намазы парыз болған әр мұсылманға айт намазын оқу уәжіп [3] саналады. Өйткені Аллаһ елшісі де әділетті халифалар да бұл екі намазды дайым атқарған. Және айт намаздары діннің ұлық рәсімдері саналады. Аллаһ тағала Құран Кәрімде:

«**Раббың үшін намаз оқы және құрбан шал!**», – деп айтқан. [4] Бұл аяттың мағынасы құрбан айт намазы мен құрбан шалу рәсімін көздейді. **Ибн Аббас** (Аллаһ оған разы болсын):

«Мен Пайғамбармен ﷺ бірге, сондай-ақ **Әбу Бәкірмен, Омармен және Османмен** бірге ораза айт намазына қатыстым. Олардың барлығы оны құтпадан бұрын оқыған. Құтпаны кейін айтқан», – деп риуаят еткен. [5]

Айт намазының уақыты

Айт намазының уақыты дұха намазы секілді күн бір немесе екі найза бойындай деңгейге көтерілгенде, яғни күн шыққан соң жарым сағат өткенде кіріп, оның аспан биігіне көтерілуінен сәл алдын шығады.

Айт намазын өткізіп алу

Айт намазын өз уақытынан себепсіз кешіктіру – **мәкрүһ тахриман**. Айт намазын өткізіп алудың бейнесі екі түрлі:

- Бұлтты күні шәууал айының туған-тумағанын айқындау мүмкін болмай, сосын айдың туғанын көрген кісілердің хабары түс ауған соң жетсе, сөйтіп айт намазының бірінші күнгі уақытын бүкіл жамағат өткізіп алса, имамға оны жамағатпен келесі күні оқуға рұқсат етіледі. **Әбу `Умайр ибн Анас** өзінің сахаба немере ағаларынан жеткізген риуаятында:

«Бір топ жолаушылар Пайғамбарға ﷺ келіп жаңа айдың кеше туғанын көргендеріне куәлік етті. Сонда Пайғамбар ﷺ адамдарға ауыз бекітулерін аяқтап, ертесін намаз алаңына жиналуларын бұйырды», – деген. [6]

- Айт намазын имаммен бірге атқарудан қалып қойған кісі **оның қазасын өтемейді**. Алайда төрт рәкағат дұха намазын оқуы ұнамды болады. Бұл амал **Ибн Масғудтың** (Аллаһ оған разы болсын):

«Кім айт намазын өткізіп алса, төрт рәкағат оқысын», – деп айтқан хабарына [7] сай орындалады.

Айт намазының дұрыстығына қажетті шарттар

Жұма намазы тақырыбында айтылған жұманың дұрыстығына қажетті шарттар айт намазына да қатысты ұстанылады. Екеуінің айырмашылығы: айт намазының құтпасы намаздан соң айтылады және құтпасының үкімі – сүннет.

Айт намазымен байланысты сүннет амалдар

1. Айт күніне қараған түнде намаз атқару (төрт мәзһабта). [8] Бұл амалдың артықшылығы туралы хадистер өте көп, бірақ барлығы әлсіз.

2. Ораза айтының намазына үйден үш құрма жеп шығу. Әнас (Аллаһ оған разы болсын): «Аллаһтың елшісі ﷺ ораза айтында бірнеше тал құрма жемейінше үйден шықпайтын», – деген. [9]

Құрбан айтында, керісінше, үйден дәм татпай шығып, намаздан кейін үйге қайтып келгенде шалынатын құрбандық етінен әзірленген тағамнан жеу – сүннет. **Абдулла ибн Бурайда** әкесінің (Аллаһ оған разы болсын):

«Пайғамбар ﷺ ораза айтында үйден дәм ауыз тимей шықпайтын. Ал құрбан айтында намаз оқымайынша тамақтанбайтын», – деп айтқанын жеткізген. [10]

3. Ғұсыл құйыну. Бұл амал жұма намазының ғұсылы секілді ұнамды саналады және айт намазына бара алмаған кісіге де қатысты. Өйткені айт – әсемденуге лайықты мейрам күні.

4. Киімнің ең жақсысын кию. **Ибн Аббас** (Аллаһ оған разы болсын): «Аллаһтың елшісі айт күні қызыл шапанын киіп шығатын», – деген. [11]

5. Өтір себіну және мәсуәкті пайдалану.

6. Көңілді болу және құттықтау сөздерін айту. **Жубайр ибн Нафир:**

«Пайғамбардың ﷺ сахабалары айт күні кездескенде бір-бірлеріне: «Аллаһ бізден де сенен де қабыл етсін!», – деп айтатын деген. [12]

7. Жомарттық таныту, садақа беру.

8. Намазға ертерек және жаяу барып, жаяу қайту. **Ибн Омар** (Аллаһ оған разы болсын):

«Аллаһ елшісі ﷺ айтқа жаяу барып, жаяу қайтатын», – деп айтқан. [13]

9. Үйге басқа жолмен оралу. **Жәбир ибн Абдулла** (Аллаһ оған разы болсын):

«Пайғамбар ﷺ айт күні барған жолынан басқа жолмен оралатын», – деген. [14]

10. Айт намазының алдында және артында мешітте нәпіл намаз оқымау. Үйге оралғанда нәпіл оқу мустахаб. **Ибн Аббас** (Аллаһ оған разы болсын):

«Аллаһтың елшісі ﷺ құрбан айтында не ораза айтында екі рәкағат айт намазын оқыған. Одан бұрын не кейін басқа намаз оқымаған», – деп айтқан. **Әбу Са`ид әл-Хұдри** (Аллаһ оған разы болсын): «Аллаһтың елшісі ﷺ айт намазынан үйіне оралғанда екі рәкағат нәпіл оқитын», [14] – деген.

Айт намазының оқылу жолы

1. Айт намазына **азан шақырылмайды** және **қамат айтылмайды**.
2. Имам айт намазына тәкбір айтарда *«Аллаһ үшін айт намазын оқимын»* деп ниет етеді. Ұюшы жамағат айт намазына және имамға ұюға ниет етеді.
3. Имам да, жамағат та *«намаз ашу»* дұғасын оқиды.
4. Имам және жамағат оған еріп *үш рет тәкбір* (Аллаһу әкбәр) айтады. Имам тәкбірлер арасында жамағат та оны айтып үлгеруі үшін *«Субханаллаһи уа алхамдулиллаһи уа лә иләһә илләллаһу уаллаһу әкбар»* сөзінің ұзақтығындай қысқа үзіліс жасайды. Бұл үш тәкбірдің кезінде имам да жамағат та қолдарын көтереді.

Букр ибн Сауада:

«Омар ибн әл-Хаттаб (Аллаһ оған разы болсын) жаназа намазы мен айт намаздарында әр тәкбірде қолдарын көтеретін», – деген. [15]

5. Имам *«агузу»* мен *«бисмилләны»* іштен айтып, *«әл-Фатиха»* мен қосымша сүрені дауыстап оқиды. Қосымша сүре бірінші рәкағатта *«әл-Агла»* сүресі болуы сүннет. **Нұғман ибн Башир** (Аллаһ оған разы болсын):

«Аллаһтың елшісі ﷺ айт намаздары мен жұма намазында «Саббихисма раббикал-агла»-ны және «Һәл әтака хадисул-ғашия»-ны оқитын. Жұма мен айт бір күнге кезігіп қалса, екі намазда да сол екеуін оқитын», – деген. [16]

6. Кейін рүкүғ жасалады.
7. Сосын рүкүғтан көтеріледі.
8. Кейін екі сәжде жасалады.
9. Сосын жамағат имамға еріп, екінші рәкағатқа тұрады. Имам *«бисмилләны»* іштен айтып, *«әл-Фатиха»* мен қосымша сүрені оқиды. Қосымша сүре екінші рәкағатта *«әл-Ғашия»* сүресі болуы сүннет.
10. Имам да, жамағат та оған еріп, рүкүғтан бұрын үш тәкбір айтады. Егер имам тәкбір санын бұдан асырып жіберсе, жамағат оның тәкбіріне еруін тоқтатпайды. Өйткені бұл мәселеге қатысты жеткен хадистерде тәкбір саны көп болса, оқасы жоқ.
11. Кейін рүкүғ жасалады.
12. Сосын рүкүғтан көтеріледі.
13. Кейін екі сәжде атқарылады.
14. Сосын отырыс орындалады, сәлем беріліп намаз аяқталады.
15. Айт намазынан кейін имам *екі құтпа* айтады. Құтпа тоғыз тәкбірмен басталады. Ораза айтында бірінші құтпада имам пітір садақасын әлі бермеген мұсылмандардың естеріне салады, ал құрбан айтында жамағатты құрбандық шалу мен ташриқ тәкбірлеріне қатысты үкімдермен таныстырады. **Әбу Са`ид әл-Худри** (Аллаһ оған разы болсын):

«Аллаһтың елшісі ﷺ Ораза айты мен Құрбан айты күндері намаз оқылатын жерге қарай шығатын. Ең әуелі намаздан бастайтын. Сосын орнынан тұрып, жүзін адамдарға қарататын. Адамдар сап құраған орындарында отыратын. Аллаһ елшісі оларға уағыз, насихат айтып, әмірлерін бұйыратын», – деп айтқан. [17]

16. Имам екі құтпаның арасында жеңіл отырыс жасайды. Сосын екінші құтпаны айтуға тұрады. Оны жеті тәкбірмен бастайды. **Убайдуллаһ ибн Абдулла ибн Утба** (Аллаһ оған разы болсын):

«Құрбан айт пен ораза айт күндеріннің тәкбіріне тән сүннет – имам мінбеге көтеріліп, бірінші құтпаның алдында тоғыз тәкбір айтады. Тәкбірлердің араларын басқа сөзбен үзбей бірінен соң бірін айтады. Сосын құтпа айтып, отырыс жасайды. Сосын екінші құтпаға тұрады. Оны жеті тәкбірмен ашып, араларын сөзбен үзбей бірінен соң бірін айтады. Сосын құтба айтады», – деген. [18]

17. Имам бірінші құтпаның алдында тоғыз, екінші құтпаның алдында жеті тәкбір айтқанда жамағат та ішінен тәкбір айтады.

«Ислам ғибадаты» кітабынан

Сілтемелер:

- [1] «Сунан Әби Дәуд»: 1/441. Дәрежесі: сахих.
- [2] «Сахих әл-Бухари»: 2/18.
- [3] Ханбалилерде – парыз кифая, ал шафиғилер мен мәликилерде – бекітілген сүннет.
- [4] «әл-Кәусәр» сүресі, 27
- [5] «Сахих Муслим»: 2/602.
- [6] «Сунан Әби Дәуд»: 1/449. Дәрежесі: сахих.
- [7] әл-Һайсәми. «Мажма` аз- Зауаид»: 2/442. ат-Тобарони «әл-Кабирында» риуаят еткен. Жеткізушілері сенімді деген.
- [8] «әл-Маусуа әл-Фикһия әл-Куайтия»: 2/235.
- [9] «Сахих әл-Бухари»: 2/17.
- [10] «Сунан ат-Тирмизи»: 2/426. Дәрежесі: сахих.
- [11] ат-Тобароони. «әл-Му`жам әл-Әусат»: 7/316. Дәрежесі: сахих.
- [12] Ибн Хажар. «Фатх әл-Баари»: 2/446. Дәрежесі: хасан.
- [13] «Сунан Ибн Мажа»: 1/411. Дәрежесі: хасан.
- [14] «Сахих әл-Бухари»: 2/23.
- [15] «Сахих Муслим»: 2/606.
- [16] әл-Хаким. «әл-Мустадрак»: 1/296. Дәрежесі: сахих.
- [17] ан-Науауи. «Хуласо әл-Әхкам фи Муһиммаат ас-Сунан уа Қоуаид әл-Ислам»: 2/834. Дәрежесі: әлсіз.
- [18] «Сахих Муслим»: 2/598.